

та з минулого прийдешнє привести до воскресення для храму нашої держави.

3. Для цієї легенди століть жертвував я молодість, кар'єру, родину, славу, хліб і посаду, яку мені за доносами зависних земляків предкладали чужинці словом: „Pisz rap pro polsku“.

4. Мій погляд був: краще творити новий твір, як тратити енергію на поборювання нетворчої критики, диктованої завистю, — така критика спливе, як слина на воді, а твір залишиться в скарбниці національної культури.

5. Замість осуду, що чогось у нас немає, — казав я до товаришів — треба творити, аби воно було, бо в нас є матеріал в народній словесності на найвищій досягнення духа, тільки треба творців.

6. Та мої товариші-творці, ударені в тімя, німіли, падали і гасли як розгублені звізди, бо артистові до праці треба бодай призначення і заохоти. А не кожен може творити з любови до нації, яка його копає, — та перемогти себе, як я, почуттям, що признання прийде аж по смерті...

7. Ай бо руйнна наша критика, наслідуючи Франка, знеохоче людей до писання, розбубнюючи тільки негативні сторони творів, обслизує слиною злоради кожний твір, опльовує національну гідність, розганяє таланти від нас до чужинців, доводить до повного застою літератури, як це вже глухі чують, сліпі бачуть, тому я не можу мовчати!...

8. Хто не вірить, хай розгорне двотижневик „Назустріч“ ч. 7 на стороні рецензій. Сліпий поет А. Волощак видав збірку поезій: „Утьмі горю“. Не збірив же він мотивів з паризького бруку в жидівській каварні, а на самоті передумав за 20 літ темноти від війни тай з тонів рідних собі зложив свої думи наболілі і приніс їх на жертву до храму нації як святість своєї душі. Та „Назустріч“ на порозі оплювала його святість слиною злоби, що хоч він „не без таланту, та нині залишився з настроями Б. Лепкого, П. Карманського, В. Пачовського“, — а що не знає форм і наголосів офіційної мови, копнули його з храму, — бо не кланяється ідолам Баруха Спіноци!

9. А ось Володимир Островський, волинський діяч і публіцист видав малу збірку поезій „Сільські стежки“ в Луцьку; зложив їх пісенним складом і присвятив молоді. Критик „Назустріч“ замість не доторкатися пільних квітів рідної незораної ниви, коли шукає „Квітів зла“ з гострим запахом французького підсоння, стоптав їх з глумом: „Ігі, це не квіти, а хабазє!“ Такі „Квіти з тернем“, тільки далеко слабші запахом Гренджі Донського в 1923 р. в Ужгороді підніс я похвалою „Переднім словом“ і — тепер він став найкращим поетом українського відродження на Закарпатті...

10. Але за те наша критика одушевляється чужими мізерними творами, непридатними для нашої боротьби за існування; порівнюючи їх з нашими з неслухною похвалою на нашу

оскорбу, доводить громадянство до повного легковаження творів своєї літератури...

11. Як і коли зможе українська книжка виперти чужі лубочні видання, як зі всіх сторін чує від критиків, що українська література супроти відцвівшої Європи, чи сусідів — це така слабина, що не варта не тільки куплі, але й читання? А потім той сам корифей такої критики м. р. не знає, на яку стати, аби написати „пляни“ журналу для еліти, яка не засвоїла собі звички — читати“. А хто ж відзвичаїв її від читання?

12. Тому я не смію мовчати! Доки ми є поневолена нація, поти мистецтво мусить заступати храм держави. Вулиця, школа, родина перестала виховувати українських громадян, а виховує тільки книжка і театр. Бандити по той бік греблі розточили душу нації, обливши святощі нашої духової культури блювотинами жидівського цинізму — а по сей бік що діється? — Тому я прохаю Хвальну Редакцію відступити мені ласкаво місце на оборону слушної справи *sine ira et studio*.

13. Від „Розсипаних перлів“ з 1901 р. не мав я щастя до критиків, бо я ріс понад голови сірої маси, а в нас не люблять людей, що ростуть понад голови, бють їх по голові, смакують чола болотом і калом...; тому наш народ росте як папороть без цвіту.

14. Мій перший твір державницького змісту з часу бурі і натиску „Сон української ночі“ осуджено неслухно як гайдамацький твір, а він ще 1903 р. перед першою революцією проповідував примат національної ідеї (символом: золотий вінець) перед соціальним переворотом (символом: огнистий меч) — на сході Європи.

15. Користаючи з невиправленої форми того мого молодечого твору з 1903 р., Іван Франко убив його легковажним словом критики, але бодай сам найшов понуку до написання свого національного архитвору „Мойсея“, виданого 1905 р. Та нової тоді державницької проблеми мого твору не порушила вже критика, що до воскресення своєї держави українці мусять іти під національним гаслом. І це фатально відбилося на всіх подіях 1917—1918 р...

16. Драму „Сонце Руїни“, що дістала першу нагороду на конкурсі Виділу Краєвого, знищив Др. О. Грицай в Літер. Наук. Вістнику 1912 р., не доторкнувши ідеї твору, а вона порушувала основи і причини нашого бездержавя. Їх зовсім погребано під хламом критики, а вони стали актуальні і відбилися в життю в роковій годині нашого розвалля...

17. Вартість твору показав час. — Після слушної оцінки драми в історії театру Ст. Чарнецького в „Новім Часі“ 1933 р. виведено „Сонце Руїни“ на сцену після поверх 20 років, як нація опинилася серед нової „Руїни“ після рижського миру. Навіть м. р. мусів написати рецензію з признанням для твору в „Ділі“; артисти плакали на пробі як діти; а в Перемишлі мо-лодь зробила мені овацію на виставі (20.III. 1934), заповненій

по береги селянською публикою, яка слухала цілої вистави з запертим віддыхом...

18. Моя слава між молодю не давала людям спати, тому на мою ліричну драму „Ладі й Марені терновий вогонь мій“ появилися лайливі рецензії в 1913 р. в „Новім Слові“, безіменного Ахмета на 2, в Руслані Дра В. Левицького на 5, в „Ділі“ Дра О. Грицяя аж на 11 фейлетонів, аби мене знищити. Ті клевети вислано до польської Шкільної Ради, аби мене суспендувала, бо я деморалізую молодь. Інспектор зажадав від мене творів, перечитав і віддаючи їх мені, сказав: *Pan masz iskrę bożą, pisz rąj po polsku, — bo tłum niekulturalny zawistnej pseudointeligencji guskiej wydrze panu chleb z żołądka*. Мені показувано примір Сроковського і предложено посаду в архіві — я відкинув, — та згадав про памятні слова, як 1933 р. це сталося, що заповів поляк інспектор...

19. Люта на мене преса зігнорувала мою драму „С фінкс Европи“, видану 1914 р. та готовлену до вистави в день Сокильського здвигу і сараєвського убивства, що заповідала повстання української держави і загрозу розвалу її через конфлікт між державним будівництвом (кн. Святополка Кочубея) і суспільницьким переворотом (Дорошенка). Той зміст драми промовчала критика за шумом дня, але польське намісництво розуміло значіння твору і заборонило, кажучи, що в інтересі Австрії не є бунтувати українську шляхту проти Росії. А тимчасом все те, що було писано в тій драмі, сповнилося достеменно опісля 1917—1919 р., хоч під зміненими іменами.

20. Злегковажила критика і мою трагедію княжої України Роман Великий, видану 1918 р. у Вецлярі, де князь Роман як творець Галицько-волинської держави підносив вагу західних земель для конструкції української держави на степу супроти напору на сусідів. Та цієї актуальної ідеї не піднесла критика навіть підчас будування держави, але польська влада краще зрозуміла вагу твору, бо заборонила його на цілому просторі Польщі.

21. Тепер підчас появи твору „Гетьман Мазепа“, містерії, змістом наскрізь актуальної, що порушує найважнішу проблему нашого життя або смерти, накинута критика на мене, аби оправдати свій осуд на сьогорічному конкурсі. Зробила з мене повного невігласа в ділянці літератури, мови і правопису (гляди „Діло“ ч. 56 з 1934 р., оцінка з підписом м. р.), аби з мене зробити трупа для сучасної літератури і життя.

22. Тому я в ім'я ідей бл. пам. свого товариша й учителя Вячеслава Липинського звернувся до Хв. Редакції „Дзвонів“ помістити моє спростовання, як до органу нового напрямку, який поставив собі за ціль перетворити наше бездержавне громадянство на державнотворчу суспільність після його ідей дозрілу до конструкції держави.

II

1. Незгідне з правдою є, що я не знаю правопису, а м. р. похиснувався друкарськими похибками, як писав: „Про якийсь одноцільний правопис уже й не згадувати“. Отже питаю де ми маємо взагалі одноцільний правопис по розвалі правопису Барвінського?!..

2. Своїми проєктами і поправками правопису нелюбих авторів часописи довели до того, що професори української гімназії ухвалили резолюцію просити польську Кураторію устійнити український правопис!

3. Незгідне з правдою є, що я не знаю української мови, хоч я не пишу мовою часопису „Назустріч“, а пишу мовою „Молодої Музи“ й устної словесности. Хіба мова „Молодої Музи“ не була українська? Хіба мову Шевченка і Франка, що на них образувалася „Молода Муза“ давати по правляти Рудницькому, який присвоїв собі патент до мови, пишучи в „Ділі“ новинки, а маючи тільки свої „Очі й уста“ на „Пригоди і нагоди“?..

4. Після повороту до краю чотири роки ждав я на поворот до Львова і не друкував, маючи 18 книжок творів готових до друку, які я виправляв на основі „Словаря Грінченка і Чопея“, бо як скиталець не можу собі купити всіх нових творів, ані „Академічного словника“ — та до Львова мене не пускають столичні кити...

5. Аж видрукував я за останній гріш містерію „Гетьман Мазепа“ мовою „Молодої Музи“, не на довічний докір еліті, яка не хоче допустити мене до столиці, аби мої твори вийшли без закиду; але я мусів заговорити, бо вважаю справу мазепинства у нас актуальною, коли на годиннику історії знов бе три на дванадцятьу...

6. Незгідне з правдою є, що я „не зберігаю правил милозвучности“, бо я примінюю такі її тайни, про які творцеві „каменистих віршів“ не снилося; тому мої вірші стають народною піснею. Я можу їх переписати на невязану мову без зміни порядку, а вони грають як пісні рівним числом різнородних голосівок попеременно з акордами різнородних шелестівок, дібраних для вислову сили і настрою. Тої тайни милозвучности навчився не з французьких книжок, а вслухався як син священника в милозвучність пісень на святах і жнивах, злеліяний мріями казки з уст бабусі Гнатихи в рідному селі від дитинства...

7. Незгідне з правдою є, що я уживаю польонізмів і москалізмів, бо я своєю мову з діда прадіда виссав з грудей матері і вивчився не з книжок, ні з брукових часописів, а з уст народу в селі Жуличах в Золочівщині, а провірив її на Закарпатті, де не було ні польського ні „москальського“ впливу...

8. Я свідомо заховаю свою мову і свій стиль як своєрідну рису оригінальности, бо красне письменство після мене не повинно бути писане скаменілою газетною мовою, а мусить грати

всіма красками народніх говорів, синонімних висловів, індивідуальних стилів та національних символів як райдужня веселка.

9. Коли наші сусіди крадуть цілими пригорщами наші слова і уживають висловів з провінціональних говорів навіть в шкільних підручниках для збогачення своєї мови синонімами, то нас опанувала схолястична манія очищування нашої мови з наших запашних слів, тому, що їх сусіди собі присвоїли. Ми відрікаємося тисячлітніх слів, які живуть в устах народу на Закарпатті і доводимо до повного зубожіння і скаменіння живої мови.

10. Наші нарікання на незрозумілу учням мову у „Слові о полку Ігореві“ довели до того, що Кураторія готується з пляном учити „Слово о полку Ігореві“ польською мовою, бо це не український твір, а словянський, як зазначили в перекладі чехи. Так з нашої вини сусіди слов'яни, виховуючи наші діти, відберуть нам з часом тисячлітню літературу, а за нею історію, а за нею всі твори мистецтва... аж скинуть нас до стану паріїв, як було це в ХІХ ст...

11. А до того такою вічною нагінкою на мову критика відбирає смілість забрати слово людям, що мають щось сказати, бо не знають тої штудерної кастрованої мови, а не мають чим платити торговцям слова за поправу. Через се убожіє література, до якої Мих. Рудницький забороняє „пхати ніс“, бо там мають голос тільки ремісники, які „пишуть тільки тому, що мають до цього більший хист, ніж до чогось іншого“. В тім царстві, що повисло „між ідеєю а формою“, кажучи словами Рудницького: „хто чув із вас хоч одну нову ідею, один подих великої індивідуальности?“... (Назустріч ч. 2 і 4).

12. Тою ексклюзивністю права до письменства львівські бонзи витворюють, як за часів старослов'янщини касту з аристократичною мовою, пригожою до письма, яку знають тільки бонзи у Львові, а не знає наша братія на провінції і на селі — і творять знов для нашої Нації дві мови: окрему для письма мову людей „чтенія книжного“, окрему для юрби хлопів, які не сміють забирати слова...

—о—

13. В вимогах літературности твору наша критика докотилася до мізерних мірил фрази без змісту, без конструкції і без ідеї замість піднятися до мірила вартости кождото твору для нашої державности, або для етичного піднесення, або для перетворення характеру, або для конструктивної будови як твору мистецтва...

14. Аби відхилити твір від театральної вистави, критик кидає погляд, що акція драми не вистарчає на трі дії, бо ми знаєм святочні присяги і палкі підбадьорювання Мазепи з популярних повістей, не розуміючи, що ті слова є образом боротьби Мазепи з настроєм суспільности, маленької душею, як сучасне наше громадянство.

15. Історична драма (спеціально поневоленого народу) може не викликати напруження цікавістю акції, бо тема і вислід звістний з історії, але вона викликає напруження і рефлексію тоді, як у ній виступають вічні гріхи і промахи, які спричинюють катастрофу героя в минувшині, а й тепер повтараються і приводять до невідрадної сучасности. Тоді щойно історична драма є сучасно актуальна і має національне значіння, а такі є всі мої драми, як ми бачили...

16. Критик „Назустрічі“ не може збагнути, чому ця драма називається містерією воскресення — та щоби се взнати, треба мати серце з національним змістом. Ось так розуміє її Преосвящений Владика Іван Бучко: — „Прийміть ВП. Професоре мої сердечні gratulacii за цю чудову містерію воскресення, відтворену на великим і відразу трагічним гетьмані“. Ось вам слушна оцінка твору, бо це не є драма з життя Маземи, це містерія воскресення ідеї Гетьмана Мазепи, якою ми живемо...

17. В життю Мазепи маємо ряд конфліктів (з Фальбовською, з Запорожжям за Петрика, з Палієм, улюбленцем маси, з Мотрєю, з Кочубеєм, з царем Петром), які розтягаються на 22 роки. Рішаючий для ідеї держави є менше драматичний конфлікт з масою 1705 р., з Петром під Полтавою з 1709 р. Цей конфлікт з масою є змістом цілої драми, але масу заступає не Палій, а Марко Проклятий, символ душі маси. Той символ дозволяє перетягнути акцію від генези конфлікту до битви під Полтавою...

18. Надокучила й не любить критику ця постать тай обсуджують неслухно, що я повтараюся. Я рад її вже давно знищити, та вона воскресає в кождім моім творі, бо що я винен, що українська маса, якої душею є Марко Проклятий, рішає в нас про всі події нашої післядержавної історії? Ціла акція конфлікту між Мазепою і Марком в пяти фазах стає перед нашими очима, як вона завязується, розвивається, росте до перелому події, доводить до трагічного поразення і вкінці наводить розв'язку.

19. В I. дії Марко взиває Мазепу відкликати перед зривом Палія з Сибіру, бо маса не вірить Мазепі і не знає, за що має проливати кров. Мазепа поповняє трагічний блуд, переконаний, що масу можна „мусом гнати під приказ“ — кидає Маркові в очі: „Народові один закон в державі — то слухать, що приказано мечем“! А Мотря зрушує акцію з мертвої точки вагання Мазепи до чинного виступу: під гаслом своя держава або смерть.

20. В II. дії загострюється конфлікт — Марко жадає від гетьмана усунення невірної верхівки, нелюбленої масою, нездібної до зриву — та зміновіховець Галаган викидає його за двері, обидивши його на смерть серед безкарности з боку Мазепи якраз під хвилю явного зриву проти Москви.

21. В III. дії, як Мазепа з ряду духовної верхівки, яка викинула його в Глухові, направляє єднанням зі Січчю, Марко пере-

